

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, fakss: 67244074, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2016.gada 30.septembrī Nr.

Iekšlietu ministrijai
lasma.stabina@iem.gov.lv

*Par Eiropas Padomes Konvencijas par cīņu pret
cilvēku tirdzniecību īstenošanas Latvijā
otrās kārtas novērtēšanas ziņojuma projektu*

Tiesībsarga birojā 2016.gada 5.septembrī (reģistrēts ar Nr.281) ir saņemts Eiropas Padomes Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību (turpmāk – Konvencija) īstenošanas Latvijā otrās kārtas novērtēšanas ziņojuma projekts (turpmāk – ziņojuma projekts), kas apstiprināts Konvencijas ekspertu darbības grupas pret cilvēku tirdzniecību (GRETA) 26.sanāksmē 2016.gada 4. – 8.jūlijā. Vēstulē lūgts izvērtēt ziņojuma projektu un sniegt komentārus un/vai papildus informāciju Iekšlietu ministrijai līdz 2016.gada 30.septembrim.

Iepazīstoties ar ziņojuma projektu, atzīstu par nepieciešamu sniegt papildu informāciju saistībā ar ziņojuma 19., 23., 151., 167. un 168.punktu

1. Ziņojuma 19. un 23.punktā Latvija ir aicināta noteikt institucionāli neatkarīgu nacionālo ziņotāju valsts īstenotās cilvēku tirdzniecības apkarošanas aktivitāšu uzraudzībai, kā arī lūgts sniegt papildu informāciju par tiesībsarga plānoto periodisko izvērtējumu, izvērtējuma regularitāti un izmantotajām metodēm.

Eiropas Padomes Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību 29.panta 4.punkts noteic, ka katrai dalībvalstij vajadzētu apsvērt iespēju iecelt nacionālo ziņotāju vai citu mehānismu, kas izvērtētu valsts īstenotās cilvēku tirdzniecības apkarošanas aktivitātes un uzraudzītu valstu tiesību aktu prasību īstenošanas uzraudzību.

Saskaņā ar Ministru kabineta apstiprināto “Cilvēku tirdzniecības novēršanas pamatnostādņu 2014.-2020.gadam”¹ 19.pasākumu tiesībsargam ir uzticēts izvērtēt institucionālo ietvaru un darbības mehānismu cilvēku

¹ Ministru kabineta “Cilvēku tirdzniecības novēršanas pamatnostādnes 2014.-2020.gadam” pieejamas http://www.ies.gov.lv/lat/nozare/Cilvektirdzniecibas_noversana/.

tirdzniecības upuru identificēšanai, repatriācijai un atgriešanai, atbalsta sniegšanai, ievērojot cilvēku tirdzniecības upura tiesības, drošību un cieņu.

Jāuzsver, ka tiesībsargs neveic valsts ziņotāja pienākumus Eiropas Padomes Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību 29.panta 4.punkta izpratnē, un Ministru kabineta apstiprinātajās “Cilvēku tirdzniecības novēršanas pamatnostādņēs 2014.-2020.gadam” noteiktā pienākuma īstenošana tiek veikta, izmantojot iestādei pieejamos resursus. Ievērojot minēto, 2016.gadā ir uzsākta tematiska ziņojuma sagatavošana par reģionālo pašvaldību sociālo dienestu, bāriņtiesu, kā arī Nodarbinātības valsts aģentūras reģionālo filiāļu darbinieku darbību cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā. Ievērojot minēto, tiesībsargs šobrīd ir izsūtījis aptauju 119 Latvijas pašvaldību sociālajiem dienestiem, 119 bāriņtiesām un 28 Nodarbinātības valsts aģentūras filiālēm, uzdodot jautājumus, kuru mērķis ir apzināt institūciju izpratni par cilvēku tirdzniecības būtību un cēloņiem, darbinieku apmācībām, informācijas pieejamību, starp institūciju sadarbību un zināšanām par institūcijas lomu personu tiesību aizsardzības mehānismā. Šobrīd (30.09.2016) vēl nav noslēdzies atbilžu iesniegšanas termiņš, tādēļ par konkrētākiem secinājumiem varēs runāt pēc informācijas apkopošanas.

Paralēli tam Tiesībsarga biroja darbinieki ir tikušies ar nevalstisko organizāciju pārstāvjiem, kā arī rakstiski lūguši sniegt papildu informāciju, lai apzinātu iespējamās problēmas sociālās rehabilitācijas pakalpojuma piešķiršanas procesā, pakalpojuma saturā un starp institūciju sadarbībā.

Atzīstams, ka tiesībsarga mandātā ietilpst ļoti plašs cilvēktiesību jautājumu klāsts, un cilvēku tirdzniecības novēršana ir tikai viena no jomām, kurās birojs darbojas savu resursu ietvaros. Tādējādi pašreizējās kapacitātes ietvaros arī turpmākajos gados tiek plānots sniegt vērtējumu tikai atsevišķos cilvēku tirdzniecības novēršanas un apkarošanas aspektos.

2. Ziņojuma 151.punktā lūgts sniegt papildu informāciju par tiesībsarga īstenoto piespiedu izraidīšanas procedūras novērošanu un sagatavotajiem ziņojumiem. Vienlaikus lūgts sniegt informāciju, vai šāda novērošana ir daļa no nacionālā preventīvā mehānisma.

Skaidroju, ka Latvijas Republika nav ratificējusi ANO Konvencijas pret spīdzināšanu un citiem nežēlīgas, necilvēcīgas vai pazemojošas izturēšanās vai sodīšanas veidiem fakultatīvo protokolu (turpmāk – Fakultatīvais protokols), un tiesībsargs ir regulāri kopš 2012.gada norādījis uz nepieciešamību Latvijai ratificēt Fakultatīvo protokolu, izveidojot valstī neatkarīgu preventīvo mehānismu. Šo problēmu tiesībsargs ir atspoguļojis arī Tiesībsarga 2015.gada ziņojumā par cilvēktiesību situāciju Latvijā Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā periodiskā pārskata 2. cikla ietvaros.² Informēju, ka 2016.gadā Ministru kabinetā ir izveidota darba grupa, kurā tiek vērtēti

² Tiesībsarga ziņojums par cilvēktiesību situāciju Latvijā Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā periodiskā pārskata 2. cikla ietvaros, 2015, pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/petijumi-un-publicakcijas/gadazinojumi/specialie-zinojumi> (skatīts 30.09.2016).

iespējamie modeļi Fakultatīvā protokola ratifikācijai, un tiesībsargs ir norādījis uz vēlmi piedalīties šajā darba grupā eksperta statusā.

Savukārt šobrīd piespiedu izraidīšanas novērošanu tiesībsargs veic, pamatojoties uz Imigrācijas likuma 50.⁷pantā noteikto mandātu.³ Saskaņā ar minētā panta astoto daļu tiesībsargs ziņojumu par konstatētajiem trūkumiem un apkopotās rekomendācijas piespiedu izraidīšanas procesa pilnveidošanai iesniedz Iekšlietu ministrijai izvērtēšanai.

Papildus tam tiesībsargs, lai nodrošinātu informācijas pieejamību sabiedrībai, atspoguļo novērošanas secinājumus koncentrētā formā arī savos ikgadējos ziņojumos. Tiesībsarga ziņojumi ir publiski pieejami un tiek tulkoti angļu valodā.⁴

3. Ziņojuma 167. un 168.punktā analizēts konkrēts gadījums saistībā ar nepilngadīgo personu, kas tika aizturēta Latvijā apsūdzībā par laupīšanu. Ziņojumā norādīts, ka Eiropas Padomes Konvencijas par cīņu pret cilvēku tirdzniecību 26.pantam neatbilst situācija, ka multidisciplinārās komisijas atzinums par personas atbilstību cilvēku tirdzniecības upura pazīmēm nav pietiekams pamats personas atbrīvošanai no kriminālatbildības kriminālprocesā.

Vēlos informēt, ka minētais gadījums ir ticis vērtēts arī Tiesībsarga biroja praksē, un 2016.gada 26.februārī tiesībsargs ir sniedzis atzinumu pārbaudes lietā Nr.2016-33-30.

Tiesībsargs atzinumā uzsvēra, ka efektīvas pārbaudes (izmeklēšanas) veikšana, kad tiek saņemta informācija par iespējamo cilvēku tirdzniecības gadījumu, ir neatņemama valstī izveidotā tiesību aizsardzības mehānisma sastāvdaļa. No cilvēktiesību viedokļa ir nozīmīgi, lai tiktu nodrošināta efektīva sadarbība starp sociālo rehabilitācijas pakalpojumu sniedzēju un kriminālprocesu veicošajām institūcijām. Turklāt arī situācijā, kad tikai pēc apsūdzības celšanas vai lietas izskatīšanas gaitā rodas aizdomas par cilvēktirdzniecības upura pazīmēm, personai jābūt pieejamiem tiesību aizsardzības mehānismiem.

Apzinot priekšnoteikumus Krimināllikuma 58.panta sestās daļas, kas paredz personas atbrīvošanu no atbildības, ja tā noziedzīgu nodarījumu izdarījusi laikā, kad bija pakļauta cilvēku tirdzniecībai un tika piespiesta to izdarīt, piemērošanai, tiesībsargs vērsās ar informācijas pieprasījumu gan Latvijas Republikas ģenerālprokuratūrā, gan lūdza sniegt viedokli Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes Krimināltiesību katedrai.

Iepazīstoties ar Latvijas normatīvo regulējumu un institūciju sniegtajām atbildēm, tika secināts, ka Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums un Ministru kabineta 2006.gada 31.oktobra noteikumi Nr.889 "Noteikumi par kārtību, kādā cilvēku tirdzniecības upuri saņem sociālās rehabilitācijas

³ Imigrācijas likuma 50.⁷.pants un likuma tulkojums ir pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=68522> (skatīts 30.09.2016).

⁴ Tiesībsarga gada ziņojumi ir pieejami: www.tiesibsargs.lv/en/research-and-publications/gadazinojumi. 2015. un 2014.gada ziņojumos novērošanas secinājumi atspoguļoti ziņojuma 7.nodaļā, savukārt 2013.gada ziņojumā – 8.nodaļā.

pakalpojumus, un kritērijiem personas atzīšanai par cilvēku tirdzniecības upuri” regulē jautājumus, kas ir saistīti ar sociālās rehabilitācijas pakalpojumu saņemšanu. Pakalpojumu sniedzēja izveidotās komisijas novērtēšanas protokols un Sabiedrības integrācijas valsts aģentūras lēmums par sociālās rehabilitācijas pakalpojumu piešķiršanu personai rada tiesības saņemt šos pakalpojumus, nevis tieši nosaka personas statusu kriminālprocesā. Vienlaikus šāds sociālo pakalpojumu sniedzēja komisijas novērtēšanas protokols nenoliedzami var būt būtisks apstāklis, ko vērtēt, lemjot par kriminālprocesa ierosināšanu. Arī Somijas nacionālais ziņotājs ir norādījis, ka sociālā atbalsta sistēma ir neatkarīga no kriminālprocesa, un atbalsta sistēmas mērķi atšķiras no kriminālprocesa uzdevumiem.⁵

Apkopojot informāciju, tiesībsargs sniedza viedokli, ka kriminālprocesā ir veicama atsevišķa pārbaude, lai izvērtētu, vai ir konstatējamas pazīmes, ka persona būtu atzīstama par cietušo noziegumā, kas saistīts ar cilvēktirdzniecību. Tiesībsarga ieskatā, noteiktos gadījumos tiesai var būt pietiekami daudz informācijas, lai lemtu par personas atbrīvošanu no kriminālatbildības jau ierosinātajā kriminālprocesā, tomēr apstākļi, kas ar būt par pamatu personas atbrīvošanai no kriminālatbildības var tikt nodibināti arī atsevišķa kriminālprocesa ietvaros, kuru var iniciēt gan tiesa, nosūtot pārbaudei ierosinātās krimināllietas materiālus, gan persona pati, vēršoties ar iesniegumu policijā. Kā norādīja aptaujātie speciālisti, pamats personas atbrīvošanai no kriminālatbildības būtu cietušā statuss kriminālprocesā par cilvēku tirdzniecības nodarījumu.

Konkrētajā situācijā nepilngadīgā aizstāvis vērsās ar šādu iesniegumu policijā, kas atteicās uzsākt kriminālprocesu par cilvēku tirdzniecības gadījumu. Savukārt prokurors, izskatot personas sūdzību par lēmumu, atstāja lēmumu par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu negrozītu. Pārbaudes lietas ietvaros tiesībsargs vērtēja konkrēti prokuratūras veiktās pārbaudes efektivitāti, konstatējot prokuratūras neatkarības pārkāpumu. Par pārbaudes rezultātiem informēta nepilngadīgās personas aizstāve, un atzinums arī tiks nosūtīts atbildīgajām prokuratūras amatpersonām.

Ar cieņu

tiesībsarga pilnvarojumā
Pilsonisko un politisko tiesību
nodaļas vadītāja

I.Piļāne

⁵ National Rapporteur on Trafficking in Human Beings Report 2014 “Assessment of the current state of action against human trafficking and the fulfillment in criminal proceedings of the rights of victims on human trafficking subjected to sexual exploitation”, Ombudsman for Minorities, Helsinki, 2014, p.42.